

A folytatólagos kiadványok értékelése innovatív megközelítésben

A folytatólagos kiadványok elemzésének itt bemutatott módszere egyesíti az e kiadványok (a továbbiakban: folyóiratok) elemzésére hagyományosan használt értékelési kritériumokat az adatbázis-kezelés technikájával.

Mivel a kanadai szakkörökben fokozódó igény jelentkezett olyan folyóiratokra, amelyek kifejezetten lakásügyi kutatásokkal foglalkoznak, 1986-ban a Kanada Jelzálog és Lakásügyi Társaság az *Informes Associates* tanácsadó vállalatot kérte fel, hogy a szóban forgó témakör kurrens folyóiratairól elemző tanulmányt készítsen. A megbízó elvárása az volt, hogy a tanulmány gyakorlati-elméleti megállapításaira alapozottan egy új lakásügy-kutatási folyóirat kiadásáról lehessen dönteni. A kutatókból és szakértőkből álló csoport hat hónap alatt több mint 300 folyóiratot dolgozott fel oly módon, hogy 38 kritérium felhasználásával minden egyes folyóiratról teljességre törekvő tájékoztatást nyújtott. Az analitikai művelethez az információfeldolgozás eszközeként olyan számítógépes szoftvert kellett találni, amely lehetővé tette a permanens adatbázis-készítést, és az adatok rendszeres, szervezett ellenőrzését. A végül is kiválasztott módszer előnye, hogy a folyóirat-gyűjtemények bármely típusának elemzésére használható.

A vizsgálat alapjául kizárólag "élő" folyóiratok szolgáltak. Ezek többségükben angol és francia vagy angol-francia nyelvű publikációk voltak. A kiválasztott címeknek a vég értelmében vett lakásügyi kutatásokra kellett vonatkozniuk, s ezért az építészet, bank- és pénzügy, építés és tervezés, kereskedelem, gazdasági viszonyok és feltételek, energia, környezetvédelem, földrajz, idősök lakásai, lakásügy, belső építészet, közigazgatás, államtudomány, ingatlanügyek, szociális és jóléti ügyek, statisztika és várostervezés szakterületének orgánumai egyaránt belekerültek a mintasokaságba.

Módszertan

A folyóiratok kiválasztásánál első lépésként a *periodika* meghatározásából indultak ki: "A periodika olyan időszaki kiadvány, amely az év folyamán többször jelenik meg, minden példányá számozott vagy keltezett, rendszerint önálló cikkeket, beszámolókat vagy más írásokat tartalmaz. Az általános hírközlő újságok, továbbá azok a közlemények, »paper«-ek és egyéb kiadványok, amelyek elsősorban a különféle testületek üléseiről tudósítanak, nem tartoznak e fogalom körébe."

A definíció szerinti válogatás után a címeket szétosztották a különféle szakterületek specialistái – a könyvtárosok, a várostervezők, az építészek stb. – között.

A kiválasztás forrásai

A kiválasztás forrásaként főleg címtárak, szakbibliográfiák, kiadványlisták és online adatbázisok szerepeltek. A téma átfogó volta megkövetelte, hogy a források köre minél tágabb legyen. (Ha egy-egy könyvtár folyóirat-állományának elemzésére kerül sor, akkor természetesen a katalógus a legfőbb forrás.)

A könyvtárosok által összeállított előzetes címlistát lakásügyi kutatók tanulmányozták át, illetve jelölték ki benne a kiértékelésre legalkalmasabb tételeket. A végleges, "megszűrt" listában az egyes szakterületeken belül a tudományos, szak- és ismeretterjesztő folyóiratok közötti optimális egyensúly megteremtésére törekedtek.

Adatgyűjtés

Ezek után a szaktanácsadók a lakásügyi teaurusz eredetileg 17 kategóriáját 132-re bővítették. Minden fogalomhoz egy-egy alfanumerikus kódot rendeltek, amelyben megfelelő nagybetűvel jelölték a hovatartozás szélesebb területét. A kódolás megkönnyítette az azonosítást az egyes vizsgált folyóiratok szakterületének meghatározásánál. Miután a rendszerelemzőkkel megvitatták, sor került az egyes folyóiratokat leíró ún. címesszék elkészítéséhez szükséges kritériumok meghatározására. Az ehhez szükséges adatok összegyűjtéséhez 8 kiegészítő kutatót alkalmaztak: két várostervezőt, egy építész és öt könyvtárost. Feladatuk volt, hogy a folyóiratok reprezentatív számú közleményének tüzetes átvizsgálása révén átfogó képet nyerjenek egy-egy folyóirat témaköréről és céljáról. Emellett a legfrissebb számok tartalomjegyzékéről fotokópiák is készültek, hogy ezekből a későbbiekben élő tartalomjegyzék legyen a témafigyelő szolgálat számára.

Az adatgyűjtési munkaszakaszban a folyóiratok 12 legfrissebb számát tanulmányozták át.

A számítógépes szoftver megválasztása

A rendszerelemző javaslatára a kitűzött feladathoz legalkalmasabb *Oracle* adatbázis-kezelő programra esett a választás. E szoftvercsomag számos hardvertípussal (IBM, DEC, TI = Texas Instruments) kompatibilis; nagy és rugalmas (pl. speciális táblázatok előállítására alkalmas) adatbázis-alkotó kapacitása van; a mágnesszalagokra vitt adatok biztosítják más rendszerek számára is a későbbi felhasználást; az ilyen típusú eljárással különösen előnyösen valósítható meg az egymással kooperáló szervezetek közötti információmegosztás.

Értékelési kritériumok

A címesszékhez gyűjtött információk három adattípust – leíró, mennyiségit és minőségit – ölelnek fel. Az egyes folyóiratok fontosabb leíró adatai a következők voltak: előző cím (ha volt), kiadványtípus, fizikai leírás, kiadó és ország, indulási év, ISSN, lelőhely, kapcsolat speciális szervezetekkel, nyelv, illusztrációk stb. A "hol, mikor és mit" megválaszolásával lehetővé lehetett elbírálni, hogy a publikáció mennyiben felel meg a követelményeknek.

A mennyiségi jellemzők fontosak a címesszék leírásánál is, de különösen hasznosak a folyóiratok általános jellegzetességeinek összehasonlításához. Ezek: terjedelem (átlagos oldalszám), példányszám, periodicitás, előfizetési ár, lábjegyzetszám, kor, referáltság, a lakásügyi cikkek száma, hirdetések jellege stb.

Mindezen adatokból igen sok információt lehet nyerni. Az 1. táblázat például felvilágosítással szolgál az előfizetési árakról. Ez a statisztikai elemzés hasz-

nálható költségvetési és tervezési célokra: egyebek közt innen derül ki, hogy pl. egy lakásügyi bulletin előfizetési díja háromszor nagyobb, mint más folyóirattípusé.

A lakásügyi kifejezések tezaurusza alapján súlyozási-elemzési táblázatok készíthetők. A 2. táblázat figyelmet érdemlő betekintést nyújt az egyes altémák közötti arányokra, ill. aránytalanságokra. A 3. táblázatból egyértelműen kitűnik, hogy a legelhanyagoltabb témakör a "nyomornegyedek felszámolása".

A tanulmány a következő minőségi kritériumokat vette tekintetbe: olvasóközönség (szakmai, tudományos, általános), igény szint (szakmai, tudományos, gyakorlati), a vezető munkatársak, illusztrációk és fotók minősége, szolgáltatások (indexek stb.), állandó rovatok, lakásügyi relevancia foka stb. A 4. táblázat a minőségi kritériumok egyik lehetséges alkalmazását mutatja be a folyóiratok jellegének metszetében.

1. táblázat

A folyóirattípusok előfizetési árai (kanadai dollárban)

	Folyóirat n = 171	Szaklap n = 61	Bulletin n = 24	Napilap n = 5	Tömörítvény n = 7
Közép	48	39	126	49	40
Maximum	315	107	300	80	60
Minimum	8	6	14	18	20
Sor	307	101	286	62	40

2. táblázat

A lakásüggyel és a vele kapcsolatos szolgáltatásokkal foglalkozó címek száma

Megnevezés	Folyóiratok száma
Középitészet	45
Lakások	38
Törvények és törvényhozás	38
Társasházak	37
Lakáspolitiká	36
Kisjövedelműek lakásai	32
Szövetkezeti lakások	29
Nagycsaládosok lakásai	29
Előre gyártott lakások	29
Minimális költségű lakásépítés	27
Falusi lakásépítés	21
Csoportlakások	19
Közös udvarú lakások	19
Diszkrimináció	19
Iparosított lakásépítés	19
Testi fogyatékosok lakásai	17
Hordozható lakások	16
Óslakosok lakásai	15
Különélők lakásai	15
Diákolthónok	15
Általános lakásügyi témák	15

3. táblázat

A várostervezéssel és a vele kapcsolatos témákkal foglalkozó folyóiratok száma

Megnevezés	Folyóiratok száma
Várostervezés	46
Várospolitiká	40
Városfelújítás	37
Környezetfejlesztés	36
Lakóövezetek	30
Helyhatóságok	28
Üdülőtelepek	24
Kertvárosok	22
Játszóterek	22
Nyomornegyedek felszámolása	20
Általános városfejlesztési témák	13

Összefoglalás

Az ismertetett értékelési módszer annyiban "újszerű", amennyiben a hangsúlyt az előkészítés gondos megtervezésére helyezi azzal a céllal, hogy a felhalmozott adatokból s azok kombinációból leszűrhető információk szolgáljanak a döntés megalapozásául.

4. táblázat

Vezető munkatársak (cikkirók) és minősítésük szintje (n = 289)

Minősítési szint			Vezető cikkirók		
Kategória	Folyóiratok száma	%	Kategória	Folyóiratok száma	%
Egyetemi	69	26	Tudományos	53	20
Szakirányú	130	48	Szerkesztőbizottság	107	40
Gyakorlati	60	22	Hivatásos szerző	61	23
Egyéb	10	4	Alkalmi cikkiró	18	7
			Egyéb	30	11

A közölt módszer azonban nemcsak kiadói érdeket szolgálhat (pl. egy hiánypótló periodika megjelenésének mérlegelését), továbbá nem is csak kutatóintézeti igényeket (pl. egy-egy kutatandó vagy mellőzendő téma kijelölését), hanem hatékony eszköz lehet a könyvtárak számára is. Átala a könyvtáros megbízható iránytűt kap mind adminisztratív, mind intellektuális szempontból. A módszer kínálja minőségi, mennyiségi és leíró adatok, a különféle statisztikák segíthetik az állomány

kezelését, a költségvetés készítését. Általánosságban: az ismertett információkezelés révén kifinomultabb s más módon megvalósíthatatlan ellenőrzés és fejlesztés érhető el.

/BERGER, M.–DEVINE, J.: *Serials evaluation: an innovative approach.* = *Special Libraries*, 81. köt. 3. sz. 1990. p. 183–188./

(Zoltán Imre)

Egy érdekes javaslat: a könyvtári szabványok legyenek a cseh–szlovák könyvtárügy dezideologizálásának eszközei

Az 1948 és 1989 közötti időszak a cseh–szlovák könyvtárügyben is sok ideologikus hordalékot hagyott hátra. Felsorolni is nehéz, hol mindenütt. E hordalékos területek közül ki kell emelni az állománygyarapítást, a katalógusszerkesztést, az állományvédelmet, az olvasószolgálatot, a képzést és továbbképzést, a bibliográfiát és a káderkiválasztást.

A könyvtárakat mihamarabb demokratikus intézményekké kell átalakítani, szolgáltatásait pedig professzionális szintre emelni. Ez a dolog nem könnyű. Már csak azért sem, mivel az elmúlt negyvenkét év a könyvtárosokat is helytelen készségekkel-jártaságokkal terhelte meg.

Az új helyzetben a könyvtárosoknak mindenekelőtt azt kell tudatosítaniuk magukban, hogy szakmai felelősségük megnövekszik, s az imént említett átalakítást minden intézményben önmaguknak kell végrehajtaniuk. Ilyesmit nem lehet "felülről" levezényelni, és az új rendben nem is akad olyan instancia, amely erre vállalkoznék.

A korántsem "egy csapásra" elintézhető átalakításban két fogódzó adódik minden könyvtáros és könyvtár számára. Az egyik az ellátott lakosság, szakma vagy más közösség tényleges igényeinek minden ideologikus előfeltételezéstől mentes felmérése-megismerése.

A másik fogódzó: a szakmaiság maximális érvényesítése a mindennapi munkában. A szakmaiság követelményeit a cseh–szlovák könyvtári szabványokból lehet és kell "kiolvasni". Jelenleg 22 szakmai szabvány van érvényben, s ez a halmaz nagyjából-egészéből átfogja a szakmai munkák összességét.

Noha az érvényben lévő szabványok 1967 és 1989 között keletkeztek, nyilván a nemzetközi gyakorlathoz való kvázicsatlakozás dokumentálása miatt, a hatalom nem terjesztette ki rájuk és készültükre az egyébként általánosnak mondható ideológiai befolyását. Más kérdés: nem is követelte meg alkalmazásukat. Most jött el az ideje annak, hogy a szakma művelői komolyan vegyék őket. Azt ugyan nem lehet mondani, hogy a szakmai szabványok szerinti munka a könyvtárügy építésének valamennyi kérdését megoldja, de rigorózus alkalmazásuk miatt nem fog egyetlen könyvtáros és könyvtár sem csatlakozni.

/PECH, K.: *Co čeká knihovny ČSFR v přístich létech?* = *Knižnice a vedecké informácie*, 23. köt. 2. sz. 1991. p. 82–86./

(Futala Tibor)